

บทที่ 1

บทนำ

ประวัติศาสตร์ไทยในช่วงที่มีการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งถือว่าเป็น
ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการเข้าสู่ "ยุคใหม่" ของชนชาติไทยนั้น การเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์
ในช่วงนี้ได้รับความสนใจและมีการศึกษาหลายแง่มุมจากนักประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตามผลกระทบ
ที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากการดำเนินนโยบายปฏิรูปการเมืองการปกครองของรัฐบาลสยามที่เกิดขึ้นใน
ช่วงเวลานี้ก็ได้รับความสนใจจากนักประวัติศาสตร์มากเช่นเดียวกัน¹ การเกิดปฏิริยาต่อต้านอำนาจ
รัฐของประชาชนที่มีต่อการดำเนินนโยบายปฏิรูปการเมืองการปกครองของรัฐบาลสยามซึ่งต้องการ
ตั้งอำนาจการเมืองการปกครองและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่าง ๆ จากผู้นำท้องถิ่นเดิมให้เข้า
มาสู่การควบคุมและจัดการของรัฐบาลสยาม อันเป็นส่วนหนึ่งของการสร้าง "รัฐแบบใหม่" นั้นเกิด
ขึ้นอย่างรุนแรงและกว้างขวางในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ เช่น กบฏผู้มีบุญในภาคอีสาน กบฏ
เงี้ยวในภาคเหนือ หรือการแข็งข้อต่อต้านอำนาจการปกครองของรัฐบาลสยามของบรรดาเจ้าเมือง
หัวเมืองชายแดนภาคใต้ การเกิดปฏิริยาต่อต้านอำนาจรัฐของประชาชนและผู้นำท้องถิ่นเดิมที่เกิด
ขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ นั้น จะเกิดขึ้นอย่างรุนแรงและกว้างขวางมากที่สุดในช่วงปี พ.ศ. 2444-2445
การต่อต้านอำนาจรัฐที่เกิดขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ ในช่วงเวลาดังกล่าว มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน
ออกไปตามเงื่อนไขของสภาพสังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครองและเศรษฐกิจของแต่ละภูมิภาค
เช่น การต่อต้านอำนาจรัฐที่เกิดขึ้นในภาคอีสาน ประชาชนได้รับอิทธิพลความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย

¹ นักประวัติศาสตร์และนักวิชาการในสาขาอื่น ๆ ที่มีผลงานการวิจัยและบทความที่ศึกษาถึง
การต่อต้านอำนาจรัฐของประชาชนในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่สำคัญ เช่น เดช บุนนาค,
ฉลอง สุนทราวาณิชย์, สุนทร อัสสะไวย์, สรัสวดี อ่องสกุล, นางลักขณ์ ลี้มศิริ, จักรทิพย์
นาถสุภา, ชูสิทธิ์ ชูชาติ, James Ansil Ramsay, Charles F. Keyes, John B.
Murdoch, Yoneo Ishii, Shigeharu Tanabe

และมีลักษณะเป็น "กบฏของมวลชน" เนื่องจากมีประชาชนในท้องถิ่นเข้าร่วมก่อการกบฏเป็นจำนวนมาก ในขณะที่กบฏซึ่งเกิดขึ้นในภาคเหนือเน้นกลุ่มคนที่มีบทบาทในการต่อต้านอำนาจรัฐอย่างรุนแรงมากที่สุดจะมาจากชนกลุ่มน้อยคือพวกไทยใหญ่หรือเงี้ยว

งานทางวิชาการที่ศึกษาถึง "กบฏเงี้ยว" ในภาคเหนือในปัจจุบัน มีจำนวนไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับงานทางวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับ "กบฏผู้มีบุญ" ในภาคอีสาน นักวิชาการที่มีผลงานศึกษาถึง "กบฏเงี้ยว พ.ศ. 2445" ที่สำคัญมี เดช บุณนาค "ขบดเงี้ยวเมืองแพะ ร.ศ. 121"² เจมส์ แอนซิล แรมเซย์ (James Ansil Ramsay) "Modernization and Reactionary Rebellion in Northern Siam"³ บัตทอร์ อ่อนดำ "The Phrae Rebellion : A Structural Analysis"⁴ เป็นต้น แต่งานที่ศึกษาถึงกบฏเงี้ยว พ.ศ. 2445 ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี และถูกนำมาใช้อ้างอิงทางวิชาการมากที่สุด คือ งานของ "เดช บุณนาค"

การศึกษาเกี่ยวกับ "กบฏเงี้ยว พ.ศ. 2445" เท่าที่ผ่านมามีอธิบายสาเหตุการเกิด "กบฏเงี้ยว พ.ศ. 2445" ในทำนองว่าเป็นปฏิกริยาต่อต้านการปฏิรูปการเมืองการปกครองของรัฐบาลสยามของกลุ่มผู้นำในท้องถิ่น "...จุดประสงค์ของการขบดแะเมืองของเจ้านายเมืองแพะคือความต้องการที่จะแสดงอำนาจขู่ให้รัฐบาลมอบบ้านเวนเมืองคืน..."⁵ นอกจากนี้ "...เจ้าเมืองลำปางก็อาจจะสมรู้ร่วมคิดอยู่กับโจรเงี้ยวด้วย..."⁶ สำหรับประชาชนต้องรับภาระที่มีต่อ

² เป็นบทความอยู่ใน เดช บุณนาค, ขบด ร.ศ. 121 (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์), 2524

³ James Ansil Ramsay, "Modernization and Reactionary Rebellion in Northern Siam" Journal of Asian Studies, Vol. 32, 2 Feb, 1979, p. 283 - 297.

⁴ Bantorn Ondam, "The Phrae Rebellion : A Structural Analysis," The Cornell Journal of Social Relations, 6 (Spring 1971), P. 84 - 97.

⁵ เดช บุณนาค, เรื่องเดียวกัน, หน้า 44.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 34.

ทางการมากยิ่งขึ้นกว่าเดิมเช่นต้องถูกเกณฑ์แรงงานมากขึ้นทั้ง ๆ ที่ได้เสียค่าแรงแทนเกณฑ์แล้ว แต่การแสดงออกของประชาชนที่ต่อต้านอำนาจรัฐมีลักษณะ "...แสดงออกแบบเคียดแค้นชั่วคราว และศึกคะนองในเหตุการณ์ที่ตื่นเต้นมากกว่า..."⁷ จึงทำให้ "..."บดเจี้ยวเมืองแพะ ร.ศ. 121" ไม่มีลักษณะมวลชน เช่น "บดผู้มีบุญภาคอีสาน ร.ศ. 121"..."⁸ "...ส่วนพวกไทยใหญ่ หรือเจี้ยวนั้น...โดนข้าราชการเค้ายาหลวงกดขู่อยู่เนื่อง ๆ ...ชาวเจี้ยวรู้สึกว่ายาราชการ รังเกียจที่จะอนุญาตให้ซื้อที่ดินสร้างวัด ทำนาหรือสร้างบ้าน...พวกเจี้ยวขัดเคืองอย่างยิ่งต่อการที่ ข้าราชการไม่ยอมทำหนังสือเดินทางให้โดยดี หากเจี้ยวไม่มีผู้รับประกันเป็นชาวพื้นเมือง และหลังจากที่ไม่ยอมทำหนังสือเดินทางให้แล้ว ยังจับเจี้ยวที่ไม่มีหนังสือเดินทางบังไว้ครั้งคราวอีกด้วย..."⁹ การอธิบายในลักษณะเช่นนี้ไม่ได้ช่วยทำให้เราเข้าใจถึงสาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้คนกลุ่มต่าง ๆ ใน ภาคเหนือโดยเฉพาะที่เมืองแพะ มีปฏิริยาต่อต้านอำนาจรัฐในระดับความรุนแรงที่แตกต่างกัน¹⁰ เท่าที่ผ่านมา งานที่ศึกษาถึงปฏิริยาต่อต้านอำนาจรัฐมักละเลยที่จะศึกษาถึงคนกลุ่มต่าง ๆ และ เจือปนไปทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ของแต่ละกลุ่ม และผลกระทบของการ เปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจที่เกิดจากการขยายอำนาจทางการเมือง การปกครอง ของรัฐบาลสยามที่มีต่อคนกลุ่มต่าง ๆ ถ้าหากไม่เข้าใจเงื่อนไขพื้นฐานของแต่ละกลุ่มแล้วจะทำให้ เราไม่สามารถอธิบายอย่างเป็นระบบถึงความแตกต่างของระดับความรุนแรงที่ต่อต้านอำนาจรัฐ และบทบาทของคนแต่ละกลุ่มที่แสดงออกมาในขณะที่มีการก่อกบฏได้ นอกจากนั้นการที่จะเข้าใจปฏิริยา ต่อต้านอำนาจรัฐที่เกิดขึ้นแต่ละภูมิภาค เป็นสิ่งที่จำมาก เพราะการขยายอำนาจการเมืองการปกครอง

⁷ เรื่องเดียวกัน, บทนำ.

⁸ เรื่องเดียวกัน.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 46.

¹⁰ งานของ Jame Ansil Ramsay, "Modernization and Reactionary Rebellion in Northern Siam" ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้เช่นกันแต่ไม่ได้ศึกษาอย่างละเอียด ถึงสภาพพื้นฐานทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่ม และผลกระทบของแต่ละกลุ่มที่ได้จากการขยายอำนาจการเมืองการปกครองของรัฐบาลสยาม

ของรัฐบาลสยามเข้าไปในภูมิภาคต่าง ๆ ไม่ใช่เป็นการขยายอำนาจเข้าไปในดินแดนที่ "ว่างเปล่า" หากเป็นการขยายอำนาจเข้าไปในดินแดนที่มีระบบเศรษฐกิจการเมืองแบบเดิมดำรงอยู่ การยอมรับการปฏิเสธและการต่อต้านอำนาจรัฐของคนกลุ่มต่าง ๆ ในภูมิภาค ล้วนขึ้นอยู่กับสถานะของคนกลุ่มนั้น ๆ ในระบบเศรษฐกิจและการเมืองแบบเดิม เป็นสำคัญว่าสามารถแสวงหาทางออกในแนวทางใดท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เป็นผลมาจากการขยายอำนาจการเมืองการปกครองของรัฐบาลสยาม ดังนั้นการเข้าใจปฏิริยาต่อต้านรัฐบาลที่เกิดขึ้นในภูมิภาคอย่างแจ่มชัด จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำความเข้าใจสภาพเศรษฐกิจและการเมืองเดิมของภูมิภาคนั้น ๆ และรวมทั้งผลกระทบของการขยายอำนาจการเมืองการปกครองที่มีต่อสภาพเศรษฐกิจและการเมืองเดิมของภูมิภาคด้วย

สำหรับวิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงผลกระทบจากการขยายอำนาจทางการเมืองการปกครองของรัฐบาลสยามในภาคเหนือที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อคนกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ เจ้านาย ประชาชน และพวกไทยใหญ่หรือเงี้ยว ในระดับที่แตกต่างกันอันจะส่งผลทำให้ปฏิริยาต่อต้านอำนาจรัฐของแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนเมื่อเกิด "กบฏเงี้ยว พ.ศ. 2445"

ขอบเขตในการศึกษาของวิทยานิพนธ์นี้ เริ่มต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2417 อันเป็นปีที่รัฐบาลสยามขยายอำนาจการเมืองการปกครองเข้าไปในภาคเหนือ อันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ และเกิดผลกระทบต่อคนกลุ่มต่าง ๆ ในภาคเหนือ ซึ่งนำไปสู่การต่อต้านอำนาจรัฐที่เรียกว่า "กบฏเงี้ยว พ.ศ. 2445" สำหรับปีที่สิ้นสุดของการศึกษาคือ ปี พ.ศ. 2453 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การวิจัยจะใช้แนวทางวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach)

โดยการใช้ข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นและชั้นรองรวมกัน เอกสารชั้นต้นได้จากการค้นคว้ามาจากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ และเอกสารชั้นต้นจากกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษซึ่งเป็นเอกสารไมโครฟิล์มที่ห้องสมุดสถาบันไทยคดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีเอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้วจากหอสมุดแห่งชาติ ตลอดจนเอกสารบันทึกการเดินทางของบุคคลต่าง ๆ อีกด้วย

ส่วนเอกสารชั้นรองได้แก่หนังสือ วิทยานิพนธ์ และบทความจากวารสารต่าง ๆ ซึ่งหาได้จากห้องสมุดต่าง ๆ เช่นห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดสยามสมาคม เป็นต้น

ส่วนการนำเสนอผลงานนั้นใช้แบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยการเรียงลำดับเหตุการณ์ตามช่วงเวลา เพื่อให้มองเห็นขั้นตอนของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็พยายามวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้น

อนึ่งการทำวิทยานิพนธ์นี้ยังมีข้อจำกัดทางด้านหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ส่วนใหญ่เป็นเอกสารทางราชการยังขาดหลักฐานหรือข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ มาตรวจสอบเช่นหลักฐานของชาวไทยใหญ่ที่อยู่ในภาคเหนือหรือหลักฐานของฝ่ายอังกฤษและฝรั่งเศส เป็นต้น ซึ่งอาจจะส่งผลให้การตีความหรือการอธิบายทางประวัติศาสตร์ของผู้เขียนผิดพลาดจากข้อเท็จจริงได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อักษรย่อที่ปรากฏในเชิงอรรถ

ร.ศ.	หมายถึง	รัตนโกสินทร์ศักราช
หวญ.	"	หาวชิรญาณ
กจช.	"	กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร
ร.	"	รัชกาลที่...
ก.	"	เอกสารกระทรวงกลาโหม
กษ.	"	เอกสารกระทรวงเกษตรธิการ
กต.	"	เอกสารกระทรวงต่างประเทศ
ค.	"	เอกสารกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
คค.	"	เอกสารกระทรวงคมนาคม
ม.	"	เอกสารกระทรวงมหาดไทย
ย.	"	เอกสารกระทรวงยุติธรรม
ยธ.	"	เอกสารกระทรวงโยธาธิการ
สป.	"	เอกสารส่วนบุคคล
ฝ.	"	เอกสารลับ ชุด (อังกฤษและ) ฝรั่งเศส
กค.	"	เอกสารของสำนักงานเศรษฐกิจและการคลัง
กส.	"	เอกสารของกระทรวงเกษตร
สร.	"	เอกสารสำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี
ศธ.	"	เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ
F.O.	"	เอกสารไมโครฟิล์มจากกระทรวงต่างประเทศอังกฤษ
BCR.	"	เอกสารชุด British Consular Report